

رویه‌ها را اصلاح کنید

علی محمد حاضری، فعال سیاسی اصلاح طلب در گفت‌وگو با ایسنا، در پاسخ به پرسشی در زمینه نقش انسجام ملی و اتحاد مقدسی که در کلام رهبری برای ساختن ایران قوی بر آن تأکید شده است، گفت:

«من معتقدم نه من و نه شما نمی‌توانیم این مفهوم را به‌طور عملی پیاده‌سازی کنیم. در شرایط کنونی، بهترین کمک به انسجام ملی می‌تواند یک اشاره‌ی مثبت باشد؛ مثلاً در جهت رفع محدودیت‌ها و آزادی زندانیان سیاسی. چنین اقداماتی می‌تواند از بدیهی‌ترین مسیرها، انسجام و امنیت ملی را تقویت کند.» حاضری هم‌چنین گفت: «اگر مسئولان می‌خواهند کشور قوی‌تر شود، باید به کسانی که تا امروز کشور را به این وضعیت رسانده‌اند توصیه کنند که رویه‌ها و رویکردهای خود را اصلاح کنند و به سخن اهل عقل و واقعیت‌های کشور گوش دهند تا بتوانند مسیر حکمرانی را اصلاح کنند.»

ماجرایی که معادله جنگ را تغییر داد

علی محمد نائینی، سخنگوی سپاه در مراسم اکران نخستین مستند عبیری زبان ایرانی گفت: «از روز سوم و چهارم جنگ حملات موشکی ما پر حجم و دقیق شد و مراکز مهم راهبردی هدف قرار گرفت و رژیمی که جز خوانی می‌کرد و تا روزهای سوم و چهارم جنگ حرفش براندازی و تجزیه کشور و تمام کردن کار نظام بود، بلافاصله ادبیاتش تغییر کرد؛ برآورد آن‌ها اصلاً این نبود که ما پیوسته و ممتد عملیات موشکی داشته باشیم.» او ادامه داد: «دشمن وقتی به سمت زیرساخت‌ها رفت، پاسخ بسیار شکننده‌ای را در سطح بالاتری دریافت کرد و تنها با افزایشگاهی که گفته می‌شد ۷۰ درصد سوخت عمومی و نظامی مورد نیاز جنگنده‌های نظامی و سوخت مایع زرهی و موشکی رژیم را تأمین می‌کرد، مورد هدف قرار گرفت؛ به گونه‌ای که بلافاصله گفتند تا ۴ ماه آینده اسکان بازایی آن وجود ندارد و معادله‌ی جنگ با این عملیات موشکی کاملاً تغییر کرد.»

ادامه سر مقاله

شاخص شفافیت ایران ۲۴ از ۱۰۰ جزو کشورهایی با عدم شفافیت زیاد است که به معنای بالا بودن فساد نیز هست. در همین زمینه، رئیس هیئت‌مدیره سازمان مردم‌نهاد دیده‌بان شفافیت و عدالت، در نامه‌ای رسمی به آقای اژه‌ای، رئیس قوه قضائیه، نسبت به وضعیت نابسامان بسیاری از سامانه‌های خدمات عمومی و قضایی کشور هشدار داد و خواستار اقدام قضایی نسبت به دستگاه‌هایی شد که از اجرای قوانین مربوط به شفافیت و تبادل داده‌ها خودداری می‌کنند. این اقدام پس‌ندیده سازمان شفافیت است و دستگاه‌های اجرایی و قضایی نیز باید وظایف خود را در این زمینه انجام دهند. اطلاعات در تملک مدیران نیست که جامعه را از آن محروم کنند. این فرآیند در سه سال دولت پیش به بدترین شکلی درآمد و انتشار اطلاعات به‌صورت قطره‌چکانی و در مواردی در حد صفر درآمده بود و در برخی وزارتخانه‌ها حتی جمع‌آوری و تولید آن‌ها نیز از دستور کار خارج شد. چرا برخی مدیران و دولت‌ها همواره درصدد محدود کردن شفافیت هستند؟ پاسخ روشن است. ترس از پاسخ‌گویی و از دست دادن قدرت و موقعیت خود؛ منافع ناشی از فساد و رانت؛ نبود ظرفیت مدیریتی و ناتوانی در مواجهه با نقش عملکردی در فضای عمومی؛ در خوشبینانه‌ترین حالت نیز محافظه‌کاری برای حفظ ثبات کوتاه‌مدت به قیمت آسیب زدن در بلندمدت. همه اینها در حالی است که تجربه جهانی و آمار و اطلاعات کشورها نشان داده که، نبود شفافیت ممکن است در کوتاه‌مدت مانع برخی تقدما و طبعاً تقدیمات نادرست هم نباشد، ولی در بلندمدت آسیب‌ها را انباشته و بحران‌ها را بزرگ‌تر می‌کند. در مجموع، قاطعانه باید گفت که؛ شفافیت نه یک ارزش فرعی، بلکه ستون اصلی توسعه پایدار است. توسعه زمانی رخ می‌دهد که «قدرت و اطلاعات و حکمرانی در اتاق شیشه‌ای و در معرض دید» باشد، «اطلاعات متعلق به عموم» تلقی شود و «فرایند تصمیم‌گیری قابل فهم و قابل نقد» باشد. دولت‌ها هنگامی که به سوی توسعه واقعی حرکت می‌کنند، ناگزیر باید شفاف‌تر شوند؛ شفافیت در جهان امروز نه نتیجه توسعه، بلکه پیش‌نیاز آن است.

محرم‌انگیزی‌ها ادامه دارد

بررسی وضعیت سامانه انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و اجرای قوانین مرتبط با آن

روندمای از سامانه شفافیت و دسترسی آزاد به اطلاعات، ۵ تیر ۱۳۹۶ / عکس: ایرنا

اجرائی کمیسیون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و ضعف فنی در سامانه انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» مطرح کرد.

در گزارش سال گذشته دبیر خانه شورای اجرایی فناوری اطلاعات نیز رتبه ایران در شاخص مشارکت الکترونیکی؛ شاخصی که به میزان دسترسی شهروندان به اطلاعات عمومی از طریق ابزارهای دیجیتال اشاره دارد، افت کرده و ایران از سال ۲۰۰۸ تا سال ۲۰۲۲ در شاخص مشارکت الکترونیکی کاهش رتبه چشمگیری داشته و از رتبه ۱۱۱ به رتبه ۱۶۷ رسیده است.

تنها در مورد این دو قانون، عدم اجرای درست آنها، حاکی از موفق نبودن مجریان دولتی، در حرکت بر مدار شفافیت و ارائه دسترسی آزاد به اطلاعات عمومی از طریق سامانه‌های عمومی بوده است.

▼ ورود سطحی اطلاعات به سامانه شفافیت

بررسی «سامانه ملی انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» حاکی از آن است که تلاش سازمان‌های دولتی برای ایجاد شفافیت بسیار ضعیف و ابتدایی است. در این سامانه در قسمت قوه مجریه، تنها ۳۶۵ وزارتخانه، سازمان و دستگاه دولتی به سامانه متصل هستند. درحالی که براساس اطلاعات سامانه مدیریت خدمات دولتی، ۶۰۶۸ دستگاه اجرایی دولتی موجود است.

با این حال، گزارش‌های اجرایی منتشرشده نشان می‌دهد، با وجود یک مسیر شفاف، رسمی و قانونی برای درخواست اطلاعات و مطالبه اسناد، اما پاسخگویی دستگاه‌ها بسیار متغیر و نامناسب است. با این حال تأخیر زیاد بر برخی دستگاه‌ها در ارائه پاسخ و یا عدم ارائه پاسخ، ارائه پاسخ‌های غیرشفاف و عدم تمایل برخی دستگاه‌ها در ارائه پاسخ از نقاط ضعف جدی این سامانه است. از سوی دیگر در این سامانه اطلاعات تا زمانی که کاربر درخواستی برای آن ثبت نکند، منتشر نخواهد شد. در واقع کاربران امکان دسترسی به اطلاعات هزینه‌بر کرد وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و ادارات دولتی را ندارند، مگر آنکه اطلاعات مشخصی از آن داشته باشند و سپس درخواست ارائه اطلاعات را از سوی سازمان مربوطه ثبت کنند. همین مساله احتمال جانبداری در بارگذاری اطلاعات را تقویت خواهد کرد، در حالی که الزام به انتشار عمومی اطلاعات، این احتمال را صفر خواهد کرد. گزارش نظارتی کیفیت اجرای ماده (۲۰) قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات که از سوی مجلس منتشر شد نیز بر این نقاط ضعف تأکید دارد. فعال نشدن موسسه‌هایی که مشمول انتشار در سامانه انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات هستند، عدم توجه به انتشار ابتکاری اطلاعات و عدم به روز رسانی اطلاعات توسط موسسه‌های مشمول از جمله این موارد هستند. بازوی پژوهشی مجلس همچنین به تکراری بودن برخی از مطالب در گزارش هر ساله دستگاه‌ها اشاره کرده است. مساله‌ای که نشان از عدم تمایل این دستگاه‌ها و یا نبود عزم و اراده جدی برای شفاف‌سازی در ارائه اطلاعات است. همچنین بازوی پژوهشی مجلس نسبت به این موضوع که چرا هیچ راهبرد تحلیلی نسبت به چرایی عدم اجرای قانون توسط نهادهای مشمول ارائه نشده است نیز گرایه‌مند بوده است. در این گزارش همچنین به پاسخ‌دهی مشروط توسط موسسه‌های مشمول اشاره شده است که خلاف قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات است.

در این سامانه، گزارش سالانه اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات نیز تنها تا سال ۹۹ منتشر شده است و از سال ۱۴۰۰ ارائه گزارش‌های سالانه متوقف شده است.

این در حالی است که براساس ماده ۵ «قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی» که در سال ۱۴۰۱ تصویب و ابلاغ شد، دستگاه‌ها و نهادهای مشمول این قانون «مکلفند در امر تولید، نگهداری، پردازش، حفظ امنیت و صیانت از داده‌های شخصی و تبادل و اشتراک‌گذاری و تکمیل و بروزرسانی داده‌ها و اطلاعات ملی،

خانه‌های خالی را سلب کرده است و عدم اجرای درگاه ملی مجوزها که منجر به تداوم رانت و انحصار در صدور مجوزها شده است، به عدم اجرای برخی سامانه‌های قوه قضائیه نیز اشاره می‌کند. از جمله عدم اجرای سامانه شفافیت عملکرد وکلا و کارشناسان رسمی، درگاه یکپارچه خدمات قضایی و سامانه خودکاربری برای شهروندان. دهقان در این نامه از ریاست قوه قضائیه درخواست کرده است که میزان اجرای قوانین مرتبط با سامانه‌های قضایی و دولتی را مورد بررسی قرار دهد. قابل ذکر است که پس از درگذشت احمد توکلی، بنیانگذار سازمان مردم‌نهاد دیده‌بان شفافیت، این نخستین واکنش این سازمان به برخی اقدامات مربوط به حوزه شفافیت در کشور است.

در کشور ما قوانین و برنامه‌های متعددی برای افزایش سطح شفافیت، تسهیل دسترسی به اطلاعات عمومی و پاسخگویی عمومی به مردم تدوین شده است. یکی از مهمترین این قوانین «قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» است که هدف آن تسهیل دسترسی بدون تبعیض عموم مردم به اطلاعات است. راه‌اندازی سامانه‌های شفافیت نیز در دستور کار بسیاری از نهادهای دولتی قرار گرفته است.

▼ قوانینی که در راه ماندند

ماده دو، بند دوم قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات تأکید کرده است که «هر شخص ایرانی حق دسترسی به اطلاعات عمومی را دارد، مگر آنکه قانون منع کرده باشد. استفاده از اطلاعات عمومی یا انتشار آنها تابع قوانین و مقررات مربوط خواهد بود.» همچنین ماده ۵ بند سوم حق دسترسی به اطلاعات موسسات عمومی را مشخص می‌کند «اطلاعات موضوع این قانون را در حداقل زمان ممکن و بدون تبعیض در دسترسی مردم قرار دهند.» همچنین تأکید این قانون بر این است که اطلاعاتی که متضمن حق و تکلیف برای مردم است باید علاوه بر موارد قانونی موجود از طریق انتشار و اعلان عمومی و رسانه‌های همگانی به آگاهی مردم برسد.

دولت الکترونیک نیز رویکردی بود که به‌منظور تسهیل دسترسی شهروندان به خدمات و سامانه‌های دولتی از طریق درگاه‌های الکترونیک در سال ۸۱ تصویب شد، تا هم دستیابی به اطلاعات دقیق و به‌نگام در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را از طریق اتوماسیون فعالیت‌ها محقق کند و هم منجر به بهبود ارائه خدمات به مردم با حداکثر نظم و دقت شود و در نهایت

منجر به ایجاد گردش سریع و صحیح اطلاعات بین دستگاه‌های اجرائی شود. دو بررسی مرکز پژوهش‌های مجلس و شورای اجرایی فناوری اطلاعات درباره این دو مصوبه نشان می‌دهد که هیچ‌کدام در اجرا موفق نبوده‌اند. مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی که سال گذشته با عنوان «آسیب‌شناسی اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» منتشر کرد، تأکید کرد: «استفاده حداقلی موجود از سامانه با اهداف در نظر گرفته شده فراتر چندان نیست و باعث ایجاد چالش‌هایی در این زمینه شده که نیازمند بازنگری این قانون از طرف قانونگذاران، استفاده کنندگان که مردم هستند و خدمت‌دهندگان (دستگاه‌های مشمول) است.» بازوی پژوهشی مجلس چالش‌های اجرایی انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات را شامل: «عدم برگزاری منظم جلسات در بازه‌هایی از سال و پیگیری مصوبات کمیسیون، عدم آموزش عمومی مؤسسات مشمول، ارائه انتشار داده‌های بلااستفاده و بی‌کیفیت نسبت به درخواست اطلاعات مردم، مشخص نبودن حق انتشار داده، مدیریت و حکمرانی ناکارآمد داده در سطح سازمان‌ها، عدم تشکیل پرونده قضایی برای برخی از دستگاه‌های متخلف، فقدان فرهنگ مناسب در مؤسسات مشمول نسبت به قانون، آگاهی عمومی پایین جامعه، عدم وجود ساختار مشخص در مؤسسات برای محول شدن وظایف، عدم جامع‌بینی بهینه دبیرخانه اجرایی کمیسیون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، کمبود نیروی انسانی در دبیرخانه

گزارش حقوق

منصوره محمدی

خبرنگار گروه سیاست

دیده‌بان شفافیت و عدالت در روزهای اخیر با انتشار نامه‌ای خطاب به رئیس قوه قضائیه، نسبت به وضعیت نابسامان بسیاری از سامانه‌های خدمات عمومی، اداری و حتی قضایی هشدار داده و تأکید کرده است که عدم اجرای مصوبات مربوط به تبادل داده و شفافیت، به فرسودگی خدمات عمومی، شکل‌گیری انحصار و ناکارآمدی گسترده منجر شده است. مشکل دسترسی آزاد به اطلاعات و عدم تمکین بسیاری از نهادهای دولتی و اداری به آن، با مقاومت‌های بنیادی روبه‌رو است که این رویکرد منجر به بروز شفافیت‌های غیراستاندارد می‌شود و این اصل را زیر سوال می‌برد. بررسی هم‌میهن از بخش قوه مجریه سامانه «انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» نشان می‌دهد دستگاه‌های دولتی همچنان در انتشار داده‌ها، رفتاری ناقص، غیرحرفه‌ای و اغلب صوری دارند و هنوز قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات نیز به‌طور کامل اجرایی نشده و بسیاری از دستگاه‌ها حداقل الزامات آن را رعایت نمی‌کنند.

▼ قانونی که اجرا نمی‌شود

با وجود گذشت بیش از یک دهه از تصویب قانون «انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» (سال ۱۳۸۷)، هنوز بخش بزرگی از نهادهای دولتی در زمینه انتشار اطلاعات در سامانه‌ای که به همین منظور راه‌اندازی شده است، نه اطلاعات به‌روز منتشر می‌کنند، نه پاسخ‌گویی منظم دارند و نه سازوکارهای شفافیت را در ساختارهای داخلی خود نهادینه کرده‌اند. دولت چهاردهم نیز، در اظهارنظرها تأکید فراوانی بر دسترسی آزاد مردم به اطلاعات داشته است، مسعود پزشکیان رئیس‌جمهور در واکنش به ارائه اینترنت طبقاتی تأکید می‌کند که: «دسترسی آزاد به اطلاعات حق همه مردم است.» با این حال نشانه‌ای از رویکرد متفاوت و اراده جدی دستگاه‌های مختلف برای اجرای کامل قانونی که به‌رهمندی از اطلاعات شفاف را حق مردم می‌داند دیده نمی‌شود. در این بین به نظر می‌رسد در سال‌های اخیر از ابعاد مختلفی در معرض محدودیت قرار گرفته است: از یک سو، نهادهای مختلف اراده‌ای برای اجرای کامل قانون موجود نشان نداده‌اند و از سوی دیگر، مجلس‌ها هم به‌تازگی چندین همراه نبودند بلکه در اقدامی از سوی مجلس یازدهم طرحی مطرح شد که اگر تصویب می‌شد، دسترسی به اطلاعات را از سطح یک حق قانونی، به یک فرایند امنیتی و کنترل‌شده تبدیل می‌کرد؛ فرآیندی که رسیدن به اطلاعات را ملزم به عبور از لایه‌های متعدد نهادهای امنیتی، قضایی و نظارتی می‌کرد.

▼ هشدار قضایی به عملکردهای اجرایی

محمد دهقان، رئیس هیئت‌مدیره سازمان مردم‌نهاد دیده‌بان شفافیت و عدالت در نامه‌ای که به رئیس قوه قضائیه نوشته است، با اشاره به قوانین مهمی که در سال‌های اخیر به‌منظور تسهیل تبادل اطلاعات ملی تصویب شده‌اند، از جمله «تسهیل صدور مجوزها» (۱۴۰۰)، «مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی» (۱۴۰۱) و «برنامه هفتم توسعه» (۱۴۰۳)، تأکید کرده است که با وجود همه این قوانین بخش قابل‌توجهی از دستگاه‌های اجرایی هنوز تکالیف قانونی خود را در اتصال و تبادل اطلاعات سامانه‌های ملی انجام نداده‌اند. تعللی که منجر به ناکارآمدی گسترده در خدمات الکترونیکی دولت و نارضایتی عمومی شده است. وی در این نامه مثالی از عدم اجرای برخی سامانه‌ها از جمله سامانه گمرک که با گذشت ۹ سال هنوز به سامانه جامع تجارت متصل نشده است، سامانه املاک و اسکان که اجرایی نشدن آن امکان شناسایی